

מורשת יהודי סלובקיה (הנפקה משותפת ישראל-סלובקיה)

JEWISH CULTURE IN SLOVAKIA
(JOINT ISSUE ISRAEL-SLOVAKIA)

606 ■ 11/1999 ■ כסלו התש"ס

רשות הדואר
ISRAEL POSTAL AUTHORITY
PHILATELIC SERVICE **השירות הבולאי**

המקובלים. בית העלמין הישן בסניצה הוא יחיד במינו, ואין כדוגמתו על אדמת סלובקיה. הקברים היו ערוכים במעגל שקוטרו 150 מטר; במרכזו ניצבה גבעה ובה נמצאו קברי הרבנים. המצבות העתיקות שנמצאו באתר בית הקברות הן משנת 1690. חברה קדישא הייתה המוסד האוטונומי בעל המעמד החברתי החשוב ביותר בין חברות הצדקה שהתקיימו בקהילות מרכז אירופה החל מהמאה ה-16. חברה טיפלו בהתנדבות בכל הסיפורים הקשורים בלוחית המת וקבורתו ודאגו לאחזקת בתי עלמין ומוסדות סעד. בשל החשיבות הרבה שיוחסה בקהילות לנושאים אלה זכו אנשי חברה קדישא למעמד רם בקרב הציבור; חברה קדישא התנהלה במשך דורות על פי תקנות מהמאה ה-16 שהתקין המהר"ל מפראג. ברשות חברה קדישא היו רכוש רב וסכומי כסף גדולים שמקורם בתשלומים ששילמו חברה ובנכסי המתים שהעבירו לה משפחות שכולות. החברה קדישא של סניצה הייתה בין החברות הוותיקות והמפורסמות על אדמת סלובקיה. מלבד תפקידיה בקהילה, היא עסקה בפעילות סוציאלית עניפה ומגוונת. בידי חברה קדישא נשתמרו שני כדים חרס גדולים ומפוארים מהמאה ה-18, ששימשו לטהרת המת בטרם הקבורה. מהאיורים, הכתובים בלשון הקודש עולה שכל אחד נתרם בשנת תקל"ד (1734) על ידי הפרנס ר' משה כ"ץ בן זליג, וכך שני שייך לחברה קדישא בק"ק סניצה, עם ציון שנת 1776. הכדים מעוטרים בסגנון סלובק-האבני מהמאה ה-18, וערכם ההיסטורי והאתנוגרפי רב. בתקופת השואה, כשהיה סניצה גורשו למחנות ההשמדה, נשמרו הכדים בנאמנות בידי תושב סניצה, ד"ר פאול ברקסטוריס. אחרי המלחמה נמסרו הכדים למוזיאון הלאומי הסלובקי, וכיום הם מוצגים במוזיאון למורשת ותרבות יהודית בברטיסלובה.

יושע ר' ביכלר

בול מצוות קבורה

במרכז הכד מאוירות דמויות של ארבעה גברים בבגדים טקסיים, הנושאים מת באלונקת קבורה.

בול מצוות ביקור חולים

במרכז הכד - ביקור אצל אדם חולה שוכב במיטה ומסביבו שלושה גברים.

מעטפת היום הראשון

תצלום של מנורת חרס, תחילת המאה ה-2 לספירה.

מצאים ארכיאולוגיים מעידים שכבר במאה ה-2 לספירה נמצאו יהודים בשטח סלובקיה. בחפירות שנערכו באתר עתיקות רומי בדרום סלובקיה, נתגלתה מנורת חרס עגולה בת שמונה קנים, דוגמת המנורות שהיו בשימוש בקרב היהודים בתפוצת מצרים ובמקומות אחרים. המנורה הובאה כנראה בידי יהודים שליוו את הליגיונות הרומיים שפלשו לאזור זה. זמנה המשוער של המנורה קשור לתקופה זו - תחילת המאה ה-2 לספירה. הנוכחות היהודית באזור הופסקה עם ראשית שקיעתה של האימפריה הרומית. (תצלום המנורה מופיע על גבי מעטפת היום הראשון).

יש סימנים שיהודים נמנו עם תושבי ממלכת מורביה הגדולה שהתקיימה במאות ה-9 וה-10 וכללה גם חלקים של סלובקיה. החל במאה ה-12 באו לשטח סלובקיה פליטים יהודים שנמלטו מארצות המערב בעת מסעי הצלב ונראה שהקהילה הראשונה נוסדה בעיר ניטרה. קהילת ניטרה זכתה בכתובים משנת 1113, וגם רבי יצחק בן משה מווינה, שחי במאה ה-13, מזכיר את יהודי ניטרה. בימי הביניים התקיימו קהילות גדולות יחסית גם בפרשבורג (היום ברטיסלובה) ובערים נוספות. עלילות דם, גזירות וגירושים היו מנת חלקם של היהודים בשטח סלובקיה בימי הביניים המאוחרים. בכמה מקומות הועלו היהודים על מוקד והם גורשו מרוב הערים.

קהילות יהודיות, כפי שנשמרו עד ימי השואה, החלו להתגבש בסוף המאה ה-17. הן נוסדו על ידי פליטים ממורביה, מגורשי וינה ויהודים שנמלטו מפולין בעת גזירות ת"ח ו-ת"ט (1648-1649). בסלובקיה התקיים מפגש מעניין של שני זרמים ביהדות, האשכנזי - שישב במערב, והחסידי - שהתרכזו במזרח סלובקיה. בדורות הראשונים שמר כל פלג על אורח חייו ועל מנהגיו הייחודיים. מתחילת המאה ה-19 ידעו הקהילות סלובקיה פריחה רוחנית, שמרכזו בעיר פרשבורג. בזכות רבניה ובזכות הישיבה הגדולה שהתקיימה בה, הייתה פרשבורג למרכז תורה חשוב בקיסרות האוסטרו-הונגרית. לשיא פריחתה הגיעה הקהילה בתקופת כהונתו של ר' משה סופר (1762-1839) שכונה חת"ם סופר - כשם חיבורו הידוע ביותר. מלבד ישיבת פרשבורג התקיימו בסלובקיה עוד 38 ישיבות, מהן יצאו אלפי רבנים ותלמידי חכמים שנמנו עם המנהיגות הרוחנית בארצות רבות.

לחמת העולם השנייה הביאה לחורבן הקהילות בסלובקיה. יותר ממאה אלף מיהודי סלובקיה נרצחו בתקופת השואה. אחרי השחרור התגוררו בסלובקיה שלושים וששה אלף יהודים וביישובים רבים התחדשו חיי הקהילה. היום עדיין קיימות בסלובקיה כמה קהילות פעילות, מאוגדות בארגון ארצי שמושב בברטיסלובה. בתקופה האחרונה התחדדו היחסים בין ישראל לסלובקיה וקיים שיתוף פעולה גובר והולך בעיקר בתחום התרבות, הכלכלה, התיירות והספורט.

קהילת סניצה הייתה אחת הקהילות החשובות במערב סלובקיה. יהודים, פליטים ממורביה, באו לסניצה בתחילת המאה ה-17 וכעבור זמן מה נוסדה הקהילה. באמצע המאה ה-18 מנתה הקהילה יותר מ-350 נפש והיו ברשותה כל המוסדות הקהילתיים

מ

מ

מעצב הבולים: **חביב חורי**

STAMPS DESIGNER: HABIB KHOURY

Jewish Culture in Slovakia

Archeological findings show that Jews were on Slovakian territory as early as the 2nd century. Excavations at an ancient Roman site in South Slovakia revealed a round ceramic menorah eight branched, similar to menorahs used by Jews in Egypt and other places. The menorah was probably brought by Jews who accompanied the Roman legions on their invasion of this region. The menorah is considered as dating from the 2nd century CE.

Jewish presence in the region ended as the Roman empire began to fall. (A photograph of the menorah appears on the first day cover envelope).

There is evidence Jews were part of the great Moravian empire during the 9th and 10th centuries, which covered areas of Slovakia. Jewish refugees who fled the western countries during the time of the crusades, began arriving in Slovakian territory at the beginning of the 12th century. The first community appears to have been established in the city of Nitra. The Nitra community is mentioned in documents dating from 1113, and Rabbi Isaac Ben Moshe of Vienna, who lived in the 13th century, mentions the Jews of Nitra. During the Middle Ages there were relatively large communities in Pressburg (Bratislava of today) and other cities. Blood libels, restrictive laws and exiles were the fate of Slovakian Jews during the late Middle Ages. In some places Jews were burned at the stake and they were exiled from most cities. Jewish communities, as preserved until the holocaust, began forming at the end of the 17th century. They were founded by refugees from Moravia, Viennese exiles and Jewish refugees from Poland who fled the 1648-1649 slaughter. An interesting meeting between two trends of Judaism occurred in Slovakia - the Eskenazi Jews, who lived in the west, and the Hassidic Jews who were concentrated in eastern Slovakia. During the first generations each stream maintained its unique way of life and customs.

At the beginning of the 19th century Slovakian Jewry experienced a spiritual flourishing, centered in the city of Pressburg. With its rabbis and large Yeshiva, Pressburg became an important center of Torah learning in the Austro-Hungarian empire. The community achieved its height of success during the reign of Rabbi Moshe Sofer (1762-1839) who was known as Hatam Sofer - after his most renowned essay. Slovakia boasted 38 yeshivas in addition to that of Pressburg. All of which trained thousands of rabbis and scholars who became part of the spiritual leadership in many countries.

The Second World War destroyed the Slovakian communities. Over one hundred thousand Slovakian Jews were killed in the holocaust. After liberation there were thirty six thousand Jews living in Slovakia and in many towns, community life resumed. There are still several active communities in Slovakia today, united under a national organization centered in Bratislava. Ties between Israel and Slovakia have recently become closer and there is increasing cooperation, especially in the fields of culture, economy, tourism and sports. The Senica community was one of the most important communities of western Slovakian Jews, refugees from Moravia, came to Senica at the beginning of the 17th century, and before long a community was formed.

During the mid 18th century the community included over three hundred and fifty members, keeping all the community institutions. The ancient cemetery of Senica is unique, and there is no other like it in Slovakia. The graves were set in a 150 meter diameter circle surrounding a hill on which were set the graves of the rabbis. The ancient tombstones found on the site of the cemetery date from 1690.

The burial society was the autonomous institution of the highest social standing amongst the benevolent societies in the communities of central Europe from the 16th century. Its members voluntarily handled all arrangements pertaining to funerals and burial and tended to the cemeteries and relief institutions. The great importance attached by the communities to these matters awarded the members of the burial societies with high social standing.

The burial societies were managed for generations according to the 16th century regulations passed by the Maharal (Rabbi Judah Loew) of Prague. The burial societies owned extensive properties and vast sums of money, which originated in the fees paid by its

חותמת
אירוע
להופעת
הבול
SPECIAL
CANCELLATION

members and in the assets of the deceased transferred by bereaved families. The Senica burial society was amongst the most senior and renowned in Slovakia. In addition to the regular duties, it dealt in a variety of widespread social activities. Two large and ornate 18th century ceramic urns used for purifying the dead before burial, were preserved by the burial society. Illustrations and writings in Hebrew, show that one urn was contributed in 1734 by community leader Rabbi Moshe Katz Ben Zelig. The second urn belonged to the burial society of the Senica community and states the date 1776. The urns are decorated in the 18th century Slovakian-Haban style, and they are of immense historical and ethnographic importance.

During the holocaust, when the Senica Jews were sent to the concentration camps, the urns were preserved loyally by a resident of Senica, Dr. Pavel Braxatoris. After the war the urns were handed to the National Slovakian Museum, and are currently on display at the Museum for Jewish Culture and Heritage in Bratislava.

Yehoshua R. Buchler

The Obligation to Bury the Dead Stamp

The center of the urn shows four men in ceremonial costume, carrying a deceased on the burial stretcher.

The Duty of Visiting the Sick Stamp

The center of the urn - a visit to a sick person lying on a bed and surrounded by three men.

First Day Cover

Photograph of the ceramic menorah, beginning of the 2nd century CE.

JEWISH CULTURE IN SLOVAKIA - JOINT ISSUE ISRAEL-SLOVAKIA

Issue: November 1999

Designer: Haviv Khoury

Stamps Size: 25.7 mm x 40 mm

Plate nos.: 386, 387

Sheet of 15 stamps, Tabs: 5

Printers: E. Lewin Epstein Ltd.

Method of printing: Offset

LA CULTURE JUIVE EN SLOVAQUIE - EMISSION COMMUNE ISRAEL-SLOVAQUIE

Emission: Novembre 1999

Dessinateur: Haviv Khoury

Format de timbres: 25.7 mm x 40 mm

No. de planches.: 386, 387

Feuille de 15 timbres, Bandelettes: 5

Imprimerie: E. Lewin Epstein Ltd.

Mode d'impression: Offset

LA CULTURA JUDIA EN SLOVAKIA - EMISION COMUN ISRAEL-SLOVAKIA

Emission: Noviembre de 1999

Dibujante: Haviv Khoury

Tamaño de sellos: 25.7 mm x 40 mm

No. de planchas.: 386, 387

Pliegos de 15 sellos, Bandeletas: 5

Imprenta: E. Lewin Epstein Ltd.

Sistema de impresion: Offset

השירות הבולאי - טל: 03-5123933

שדרות ירושלים 12, תל אביב-יפו 68021

The Israel Philatelic Service - Tel: 972-3-5123933

12 Sderot Yerushalayim, 68021, Tel Aviv-Yafo